

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-168>

УДК [331.556.4.021-054.72:339.9:330.34](477=161.2:438)"20"

МІГРАЦІЙНІ ПОТОКИ З УКРАЇНИ: ЕКОНОМІЧНІ ТА ДЕМОГРАФІЧНІ ВИКЛИКИ

MIGRATION FLOWS FROM UKRAINE: ECONOMIC AND DEMOGRAPHIC CHALLENGES

Лех-Дебера Анета Богумілівна

аспірант,

Львівський національний університет імені Івана Франка

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-9536-3813>**Lekh-Debera Aneta**

Ivan Franko National University of Lviv

Протягом останніх десятиліть багато українців виїхали за кордон у пошуках кращих умов праці, що має як позитивні, так і негативні наслідки для економічної стабільності країни. Тема впливу трудової міграції на економічну стабільність України є надзвичайно актуальною у контексті сучасних економічних та соціальних змін. У цій статті викладені результати основних чинників, які стимулюють трудову міграцію з України, оцінені її наслідки для економіки, зокрема вплив на рівень зайнятості, на соціальну структуру населення, а також необхідність розробки ефективної політики, спрямованої на збереження кадрового потенціалу, залучення грошових переказів до інвестицій у розвиток економіки та захист прав трудових мігрантів. Результати дослідження мають послужити основою вироблення рекомендацій щодо мінімізації негативних ефектів трудової міграції та підвищення економічної стабільності України за умов глобалізації.

Ключові слова: міжнародна трудова міграція, еміграція, економічний розвиток, біженці, відтік трудових ресурсів.

Over the past decades, many Ukrainians have moved abroad in search of better working conditions, which has both positive and negative consequences for the country's economic stability. The topic of the impact of labor migration on the economic stability of Ukraine is extremely relevant in the context of modern economic and social changes. The growth in the number of Ukrainian labor migrants significantly affects the labor market, social sphere and overall economic development of the country. This article presents the results of the main factors that stimulate labor migration from Ukraine, and also assesses its consequences for the economy, in particular the impact on the level of employment, wages, as well as on the social structure of the population. One of the key aspects of the research is to examine the positive and negative consequences of labor migration, such as remittances, which are important for the country's economy, and the shortage of qualified personnel in strategic sectors. The article also highlights the prospects for the reintegration of migrants into the socio-economic life of Ukraine and the need to develop an effective policy aimed at preserving human resources, attracting remittances to investments in economic development, and protecting the rights of labor migrants. The results of the study should serve as the basis for developing recommendations to minimize the negative effects of labor migration and increase the economic stability of Ukraine in the context of globalization. Ukrainian labor migration to the Republic of Poland has become one of the most important socio-economic and geopolitical phenomena of recent decades. Behind this process are not only the aspirations of individuals to improve their lives and get a decent job, but also complex factors that determine the economic, political and social situation in both Ukraine and Poland. The growing number of Ukrainian citizens choosing Poland for labor migration has a significant impact on both countries. This phenomenon causes a whole range of socio-economic consequences that directly affect the life and development of both nations. The Ukrainian population is currently the largest and most important employment group among immigrants in Poland.

Keywords: international labor migration, emigration, economic development, refugees, labor outflow.

Постановка проблеми. Міжнародна трудова міграція є однією з ключових соціально-економічних тенденцій в Україні, що має як позитивні, так і негативні наслідки. З одного

боку, грошові перекази від мігрантів підтримують платіжний баланс країни та поліпшують добробут родин. З іншого боку, масовий відтік працездатного населення призводить до

дефіциту кваліфікованих кадрів, зниження ефективності економіки, скорочення обсягів податкових надходжень і поглиблення демографічної кризи. Враховуючи зростання масштабів міграційних потоків та їхній вплив на економічну стабільність, важливо оцінити реальні загрози для економіки України та можливості їх упередження, а також розробити ефективні механізми управління міграційними процесами.

Аналіз новітніх досліджень і публікацій.

Проблематика трудової міграції та її впливу на економічну стабільність України була предметом досліджень багатьох українських науковців. Результати цих досліджень висвітлені у численних публікаціях. Е. Лібанова та О. Позняк провели ґрунтовний аналіз зовнішньої трудової міграції громадян України, зокрема соціально-економічних і демографічних чинників, що сприяють її зростанню [6]. Вони також дослідили умови праці українських мігрантів за кордоном, рівень їхніх заробітків і вплив грошових переказів на добробут домогосподарств, а також вплив трудової міграції на розвиток ринку праці. Науковці акцентували на результатах першого загальнонаціонального опитування щодо трудової міграції та розробці пропозицій для формування ефективної міграційної політики й удосконалення статистичних методів обліку міграційних потоків. Своєю чергою, О. Малиновська аналізує внутрішню міграцію, спричинену військовими діями на Сході України, а також масштаби зовнішньої міграції до Росії [3]. У її публікації спрогнозовано майбутні тенденції збільшення відтоку висококваліфікованих фахівців і молоді за кордон, проте питання впливу міграційних процесів на економічний розвиток України та демографічну ситуацію не висвітлені. Л. Семів зосередила увагу на освітній міграції в контексті формування територіальних міграційних систем як на національному, так і на європейському рівнях [9]. Вона запропонувала заходи державної політики, спрямовані на розширення освітнього ринку для іноземних студентів, підготовку фахівців для іноземних країн на контрактній основі та інтеграцію української системи освіти у світовий освітній простір. Опубліковані наукові праці на тему міграційних процесів в Україні охоплюють різні проблеми: від причин та наслідків міграції до правових, економічних і соціальних аспектів цього явища. Ознайомлення з цими дослідженнями допомагає сформувати всебічне розуміння викликів і можливостей, зумовле-

них міграцією, а також обґрунтовано оцінити майбутнє економічного та соціального розвитку України з урахуванням поточного воєнного стану.

Виокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Міжнародна трудова міграція вже тривалий час є одним із визначальних чинників, що впливають на економічну ситуацію в Україні. Багато українців вже працюють за кордоном, що спричиняє як позитивні, так і негативні наслідки для країни. Хоча цій темі присвячено багато досліджень, невирішеною залишається низка проблем, які потребують глибшого аналізу та пошуку ефективних рішень. Відтік трудових ресурсів відбувається нерівномірно, що призводить до значного скорочення кількості населення, а це негативно впливає на місцевий ринок праці, розвиток малого бізнесу та сферу послуг. Водночас недосконалість системної політики компенсації втрат, спричинених трудовою міграцією, поглиблює демографічну кризу у регіонах. Ще одним критичним аспектом є дефіцит кадрів у ключових галузях економіки. Це створює ризики для розвитку стратегічно важливих секторів, оскільки в Україні бракує спеціалістів, спроможних підтримувати економічне зростання. Водночас програми з повернення спеціалістів із-за кордону залишаються малоефективними або ж не достатньо мотиваційними. Важливу роль у підтримці економіки відіграють грошові перекази трудових мігрантів, які становлять значну частку ВВП країни. Проте ці кошти здебільшого використовуються для споживання, а не для інвестування у розвиток економіки чи підприємництва. Щоб подолати цей недолік, необхідно розробити ефективні механізми спрямування цих коштів у продуктивні сфери. Окрім цього, недостатньо уваги приділяється соціальному та правовому захисту трудових мігрантів. Багато українців працюють у країнах, де належним чином не захищені їхні права, що призводить до випадків експлуатації та дискримінації. Водночас Українська держава не має достатніх важелів впливу для захисту прав своїх громадян за кордоном і забезпечення їхньої соціальної підтримки після повернення на батьківщину. Ще одним викликом є процес повернення мігрантів та їхня реінтеграція у суспільство. Українці, які повертаються додому після тривалого перебування за кордоном, часто стикаються з труднощами у працевлаштуванні, недовістю накопичувальних пенсійних програм та проблемами адаптації. Це ускладнює процес

збереження економічного потенціалу країни, оскільки більшість із тих, хто вже виїхав, не планують повертатися. Отже, проблема трудової міграції має комплексний характер і потребує не лише глибокого аналізу, а й вироблення ефективних стратегій для мінімізації негативних наслідків та використання потенційних переваг цього явища для економічного розвитку України.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою цієї статті є аналіз чинників впливу на зростання трудової міграції з України до Республіки Польща, зокрема визначення її довгострокових наслідків для ринку праці, соціального захисту населення. Міграційні процеси є одним із визначальних чинників економічної стабільності України. В останні десятиліття цей процес набув масштабного характеру, що спричинило як позитивні, так і негативні наслідки для економіки, демографічної ситуації та соціальної структури країни. Попри значну кількість досліджень у цій сфері деякі важливі аспекти залишилися недостатньо вивченими або не отримали комплексного висвітлення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Міграція є невід'ємною складовою глобалізаційних процесів, і зупинити її майже неможливо, оскільки вона має об'єктивну природу та здебільшого зумовлена здатністю робочої сили оперативно реагувати на суспільні і економічні зміни. У майбутньому масштаби міграції, ймовірно, лише зростатимуть, що пояснюється зростанням активності, освіченості та мобільності населення, зокрема в Україні, завдяки розвитку цифрової економіки, переміщенню капіталів і виробництв у нові регіони, спрощенню процедур перетину кордонів, а також консолідації культур і релігій. Важливу роль у цьому процесі відіграють і демографічні зміни, характерні для розвинених країн, такі як старіння населення та дефіцит робочої сили. Крім того, на масштаби міграції впливає різниця в рівні життя між країною походження та країною реципієнтом, а також зростання обсягів вимушеної міграції, спричинене війнами, конфліктами, екологічними та техногенними катастрофами.

Це дослідження має на меті оцінити вплив міграційних процесів в Україні на економічний і соціальний розвиток країни, ґрунтуючись на аналізі змін. Польський ринок праці є відкритим для українців, і багато громадян України знаходять там роботу завдяки географічній близькості, спрощеним умовам працевлаштування, відносно високим порівняно з Укра-

їною зарплатам, культурній та мовній подібності, а також великому попиту на робочу силу в різних галузях, зокрема в будівництві, сільському господарстві, сфері послуг і промисловості. Додатковими факторами слугують отримання «карти побиту», перспективи возз'єднання сім'ї та потенційний шлях до громадянства ЄС.

Дослідники Варшавської школи економіки П. Стшелецький, Я. Гровіца та Р. Вишинський з Національного банку Польщі, зазначають, що масштабна імміграція українців у Польщу починаючи з 2013 року є безпрецедентним феноменом сучасної польської історії. За їхніми підрахунками, у Польщі перебувало від 900 тисяч до 1,1 мільйона українських мігрантів. Вони встановили, що протягом 2013–2018 років саме заробітчани з України забезпечили зростання ринку праці Польщі в середньому на 0,8% на рік. Із урахуванням цього показника науковці роблять висновки: українці в ці роки забезпечили зростання ВВП Польщі на 0,5% із загальних 3,6% [8]. Підтверджує ці висновки динаміка рівнів ВВП в Україні та Польщі (рис. 1).

Особливим з точки зору формування міграційного ландшафту в Польщі та в світі був 2022 рік. Вторгнення країни-агресора в Україну призвело до однієї з найбільших криз біженців у новітній історії Європи. Ця подія радикально змінила характер транскордонної мобільності, оскільки до економічних мігрантів приєдналися воєнні біженці, більшість з яких пізніше також знайшли місце на ринку праці.

Польські наукові та дослідницькі установи активно вивчають поведінку трудових мігрантів з України. Наприклад Міграційна платформа EWL, Фонд підтримки мігрантів на ринку праці EWL та Центр східноєвропейських студій Варшавського університету 4–13 березня 2023 року, провели опитування 500 повнолітніх громадян України, які зараз перебувають у Польщі. Понад 3/4 громадян України, які проживають у Польщі, заявляють, що вони працевлаштувалися (78%). Частка тих, хто працює, вища серед мігрантів (83%), ніж серед біженців (71%). Кожен третій громадянин України, який працює в Польщі, виконує роботу згідно зі своєю кваліфікацією (35%) [4].

Окрім економічних і безпекових причин, що спонукають українців виїжджати за кордон одним із визначальних чинників міграції стає освіта. Значна частина молоді обирає навчання в інших країнах, зокрема в Польщі.

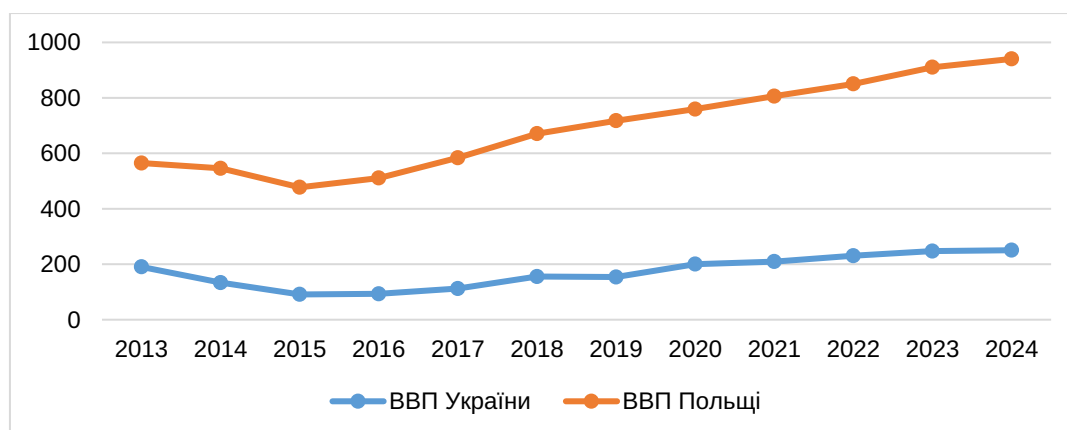

Рис. 1. Порівняльна динаміка ВВП України та Польщі

Джерело: сформовано на основі [1; 5]

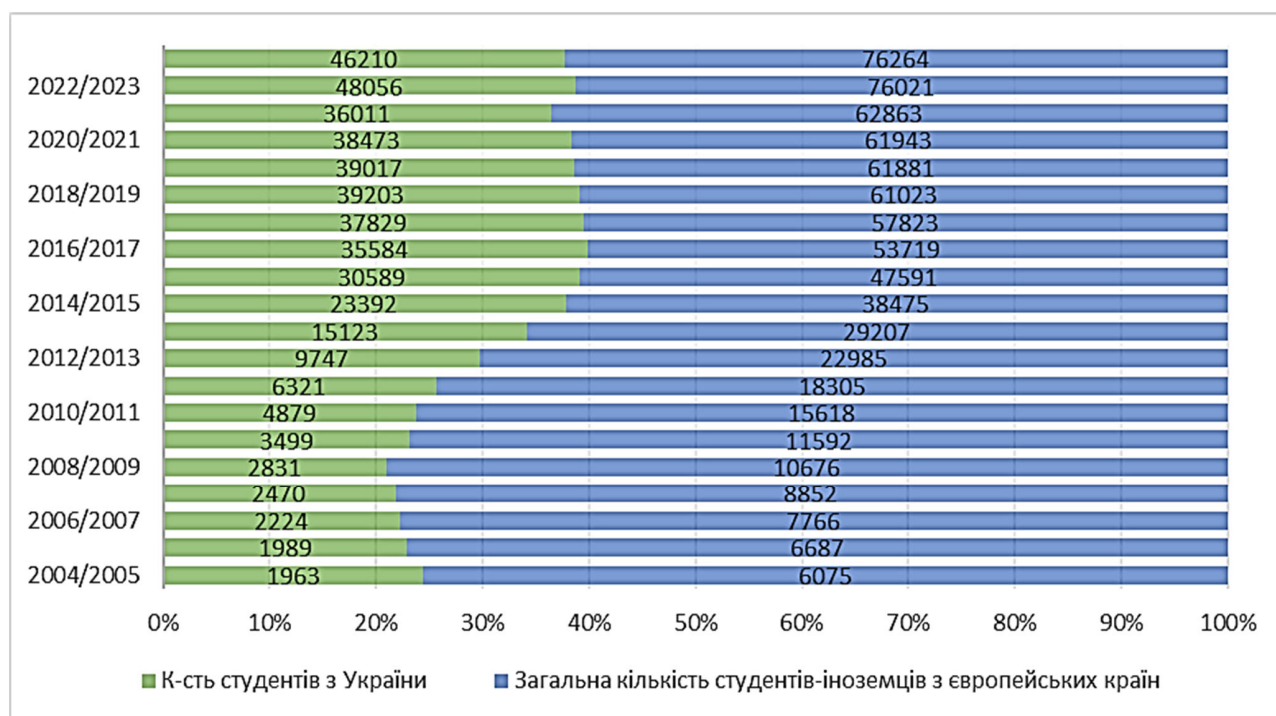
Ця країна є однією з найпопулярніших серед українських абітурієнтів завдяки географічній близькості, спільності історичних і культурних традицій, європейському рівню навчання. Пожвавлення міжнародних господарських зв'язків та інтеграційних процесів сприяє розширенню можливостей для навчання за кордоном і академічних обмінів, а також зростанню попиту на якісну міжнародну освіту. Важливість інтелектуального капіталу для національних економік зумовлює необхідність аналізу причин, наслідків і перспектив освітньої міграції та академічної мобільності. Оскільки більшість мігрантів становить молодь – найактивніша частина суспільства, здатна до саморозвитку та адаптації в мультикультурному середовищі, її втрата може призвести до серйозних соціально-економічних наслідків для будь-якої країни. Масштаби освітньої міграції серед українських студентів підтверджують статистичні показники. За період з 2004 до 2024 року, згідно з інформацією Головного статистичного управління Польщі (GUS), кількість українських студентів у цій країні зросла в рази, досягнувши 46 тисяч. Особливо динамічно зростає кількість українців, які обирають навчання за кордоном в останні роки, що свідчить про посилення тенденції освітньої міграції та зростання популярності польських університетів серед української молоді. Динаміку кількості українських студентів, які здобували освіту за кордоном, ілюструє таблиця 1.

Отже, освітній фактор є одним із визначальних чинників міжнародної трудової міграції з України. Щоб зменшити відтік молоді, держава повинна розвивати конкурентоспроможну систему освіти, впроваджувати програми повернення та стимулювати створення

високооплачуваних робочих місць всередині країни.

Водночас такі позитивні наслідки трудової міграції, як грошові перекази, зниження рівня безробіття, підвищення кваліфікації, сприяють розвитку економіки через створення нових можливостей для підприємців. Дослідження підтверджують, що грошові перекази позитивно впливають на платіжний баланс, зменшуючи дефіцит рахунків поточних операцій. Країни отримують додаткове джерело іноземної валюти для фінансування імпорту [7]. Крім економічних переваг, трудова міграція сприяє розвитку міжнародних зв'язків, культурному обміну та пожвавленню міжнародної взаємодії. Люди, які працюють за кордоном, прокладають своєрідні місти між країнами, обмінюючись не тільки досвідом і знаннями, а й ідеями, що сприяє спрощенню міжкультурного порозуміння та налагодженню співпраці на міжнародному рівні. Відтік робочої сили за кордон частково розв'язує проблему зайнятості в Україні, зменшуючи тиск на ринок праці та знижуючи соціальну напругу. Водночас відтік кваліфікованих кадрів, зокрема лікарів, інженерів і науковців, послаблює інноваційний потенціал держави, оскільки ці фахівці є важливими для розвитку науково-технічного прогресу, упровадження медичних і технологічних інновацій. Брак кваліфікованих кадрів у цих галузях може спричинити зниження конкурентоспроможності економіки, уповільнення розвитку нових технологій, а також обмеження доступу населення до якісних медичних послуг. Масова еміграція працездатного населення молодого віку призводить також до старіння робочої сили. Це може негативно позначатися на продуктивності в

Таблиця 1

Динаміка чисельності студентів-іноземців у закладах вищої освіти Польщі

Джерело: сформовано автором на основі даних [1]

низці галузей, зокрема в тих, які вимагають фізичної праці або оперативної кваліфікації, таких як будівництво, сільське господарство, транспорт. Відтік молодих кадрів спричиняє збільшення навантаження на старше покоління. Значними можуть бути також соціальні наслідки трудової міграції. Відсутність багатьох людей у рідних громадах веде до зниження соціальної активності та ослаблення зв'язків між людьми. Дефіцит молоді позначається на розвитку і підтримці сімейних структур, а інколи й цілих місцевих громад, що може призвести до їх депопуляції та занепаду інфраструктури. До того ж, тривала еміграція породжує проблеми з інтеграцією емігрантів, які при поверненні на батьківщину можуть не знайти гідних умов для життя та праці.

Отже, трудова міграція має як позитивні, так і негативні наслідки для національної економіки та соціальної стабільності.

Шляхом до підвищення ефективності міграційної та демографічної політики в Україні, може стати впровадження таких заходів:

- створення гідних умов праці та поліпшення якості соціальних послуг – вкладення коштів в освітні та професійні програми з підготовки національних кадрів, зосередження уваги на галузях із дефіцитом робочої сили, поліпшення якості охорони здоров'я та освіти

стимулюватимуть громадян залишатися в Україні, зменшуючи їхню потребу в еміграції заради кращих можливостей;

- досягнення політичної стабільності – тривала війна в Україні поглибила економічну кризу, тому уряд має зосередитися на пошуку шляхів до зміцнення стабільності в країні. Це сприятиме залученню іноземних інвестицій і стимулюватиме економічне зростання;

- розвиток економічних можливостей – інвестиції в інноваційні та високотехнологічні галузі допоможуть створити більше робочих місць і зменшити мотивацію до еміграції.

Висновки. У процесі дослідження встановлено, що трудова міграція є складним явищем, яке має як позитивні, так і негативні наслідки як для країн-експортерів, так і імпортерів трудових ресурсів. Для максимізації вигоди і мінімізації ризиків необхідна комплексна державна політика, спрямована на створення умов сприятливих, для праці та життя в Україні. Польща й надалі залишатиметься важливим напрямом для працевлаштування українських громадян. Для успішної інтеграції трудових мігрантів необхідно розширювати програми підтримки, забезпечувати рівноправний доступ до ринку праці та зміцнювати систему соціального захисту. Такі заходи сприятимуть не лише кращій адаптації

українців, а й підвищенню їхнього добробуту. У майбутньому доцільно зосередити дослідження на аналізі довгострокових наслідків

трудової міграції для економік обох країн, а також на створенні ефективних механізмів захисту прав мігрантів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Головний статистичний уряд Польщі (GUS). URL: <https://stat.gov.pl/> (дата звернення: 03.02.2025).
2. Дані агенції Workinn – найчастіше українці обирають такі сфери: будівництво – 17%, транспорт і логістика – 14%, промисловість – 15%. URL: <https://work-in.com.pl/praca-w-polsce-dla-ukraincow-gdzie-najczesciej-zatrudniani-sa-pracownicy-z-ukrainy/> (дата звернення: 12.03.2025).
3. Малиновська О. А. Трудова міграція населення України: чого чекати в найближчому майбутньому? URL: <http://migraciya.com.ua/news/migr-ant-workers/ua-labour-migrationukraine-what-to-expect-in-the-nearfuture-part-2>. (дата звернення: 09.09.2024).
4. Міграційна платформа EWL. URL: <https://ewl.com.ua/wp-content/uploads/2023/05> (дата звернення: 12.09.2023).
5. Міністерство фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp> (дата звернення: 03.02.2025).
6. Населення України. Трудова еміграція в Україні. Київ : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2010. 233 с.
7. Овчарова Л. П. Приватні грошові перекази і розвиток економіки. *Соціально-економічні та етнокультурні наслідки міграції для країни* : зб. матеріалів наук.-практ. конф. (Київ, 27 вересня 2011 р.) / упор. О. А. Малиновська. Київ : 2011. 108–109, 344 с. URL: <http://www.niss.gov.ua> (дата звернення: 20.05.2022).
8. Підрахували лепту українських заробітчан в зростання економіки Польщі. URL: <https://news.finance.ua/ua/news/-/474603/pidrahuvaly-leptu-ukrayinskyh-zarobitchan-v-zrostannya-ekonomiky-polshhi?fbclid=IwAR2lg-UUvAO4RH4h31CZzl6ohMblW> (дата звернення: 03.02.2025).
9. Семів Л. В. Освітня міграція як фактор розвитку територіальних міграційних систем: національний та європейський аспект. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2013. Вип. 3 (101). С. 244–253.

REFERENCES:

1. Golovnyj statystychnyi uriad Polshchi [Main Statistical Office of Poland]. Available at: <https://stat.gov.pl/> (accessed February 03, 2025).
2. Dani ahencii Workinn – naichastishe ukrainci obyraiut taki sfery: budivnyctvo-17%, transport i logistyka – 14%, promyslovist – 15% [Data from the Workinn agency – Ukrainians most often choose the following areas: construction – 17%, transport and logistics – 14%, industry – 15%]. Available at: <https://work-in.com.pl/praca-w-polsce-dla-ukraincow-gdzie-najczesciej-zatrudniani-sa-pracownicy-z-ukrainy/> (accessed March 12, 2025).
3. Malynovska O. A. Trudova mihraciia naseleennia Ukrainy: chogo chekati v naiblyshchomu maibutniomu [Labor migration of the population of Ukraine: what to expect in the near future?]. Available at: <http://migraciya.com.ua/news/migrant-workers/ua-labour-migrationukraine-what-to-expect-in-the-nearfuture-part-2> (accessed September 09, 2024).
4. Mihraciina platforma EWL [EWL Migration Platform]. Available at: <https://ewl.com.ua/wp-content/uploads/2023/05/> (accessed September 12, 2023).
5. Ministerstvo finansiv Ukrainy [Ministry of Finance of Ukraine]. Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/> (accessed February 03, 2025).
6. Naseleennia Ukrainy. Trudova emihraciia v Ukraini [Population of Ukraine. Labor emigration in Ukraine]. Kyiv: In-t demohrafii ta sotsialnyh doslidzhen im. M. B. Puhty NAN Ukrainy, 2010. 233 p. (in Ukrainian)
7. Ovcharova L. P. Pryvatni hroshovi perekazy i rozvytok ekonomiky [Private remittances and economic development]. *Sotsialno-ekonomichni ta etnokulturni naslidky mihracii dla Ukrainy*: zb. materialiv nauk.-prakt.konf. (Kyiv, September 27, 2011) / upor. O.A. Malynovska. Kyiv: 2011. 108–109, 344 p. Available at: <http://www.niss.gov.ua> (accessed May 20, 2022).
8. Pidrahuvaly leptu ukrainskykh zarobitchan v zrostannia ekonomiky Polshchi [We calculated the contribution of Ukrainian migrant workers to the growth of the Polish economy]. Available at: <https://news.finance.ua/ua/news/-/474603/pidrahuvaly-leptu-ukrayinskyh-zarobitchan-v-zrostannya-ekonomiky-polshhi?fbclid=IwAR2lg-UUvAO4RH-4h31CZzl6ohMblW> (accessed February 03, 2025).
9. Semiv L. V. (2013) Osvitnia mihraciia yak faktor rozvytku terytorialnykh mihratsiinykh system: natsionalnyi ta yevropeyskyi aspekt [Educational migration as a factor in the development of territorial migration systems: national and European aspects]. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy*. Vol. 3 (101). P. 244–253. (in Ukrainian)